

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.53>

KLUCZOWE ASPEKTY WPŁYWU PAŃSTWA NA ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO OBYWATELI

Stanisław Nyanko

*Asystent Katedry Prawa i Administracji Publicznej
Instytucja szkolnictwa wyższego „Uniwersytet Króla Danyła”
(Iwano-Frankowsk, Ukraina)
ORCID ID: 0009-0002-0218-8409
s.nianko@icloud.com*

Adnotacja. W prezentowanym artykule dokonano analizy teoretycznego i prawnego znaczenia zabezpieczenia społecznego obywateli Ukrainy oraz roli państwa w stabilnym i prawidłowym funkcjonowaniu tej kategorii. Scharakteryzowano kluczowe funkcje i zadania, jakie państwo ma obowiązek spełniać w stosunku do swoich obywateli. Przeanalizowano także wyzwania i problemy, przed jakimi stoi obecnie państwo realizując swoje funkcje w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa społecznego swoim obywatelom. Analizując te czynniki i biorąc pod uwagę opinie współczesnych naukowców, podjęto próbę opracowania zestawu środków usprawniających pracę państwa w tym obszarze.

Słowa kluczowe: państwo, państwo opiekuńcze, bezpieczeństwo społeczne, funkcje państwa.

KEY ASPECTS OF THE INFLUENCE OF THE STATE ON ENSURING THE SOCIAL SECURITY OF CITIZENS

Stanislav Nianko

*Assistant of the Department of Law and Public Administration
Institution of higher education “King Danylo University”
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
ORCID ID: 0009-0002-0218-8409
s.nianko@icloud.com*

Abstract. The presented article analyzes the theoretical and legal significance of social security of Ukrainian citizens, and the role of the state in the stable and proper functioning of this category. The key functions and tasks that the state is obliged to perform in relation to its citizens were characterized. The challenges and problems that the state currently faces in performing its functions in ensuring the social security of its citizens were also analyzed. By analyzing these factors and taking into account the opinion of modern scientists, an attempt was made to develop a set of measures to improve the work of the state in this area.

Key words: state, welfare state, social security, functions of the state.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН

Станіслав Нянько

*Асистент кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: 0009-0002-0218-8409
s.nianko@icloud.com*

Анотація. У представленій статті здійснений аналіз теоретико правового значення соціальної безпеки громадян України, та роль держави у стабільному та правильному функціонуванні даної категорії. Були охарактеризовані ключові функції та завдання котрі держава зобов'язана здійснювати по відношенню до своїх громадян. Також були проаналізовані виклики та проблеми, з котрими на разі держава стикається при виконанні своїх функцій у забезпеченні соціальної безпеки своїх громадян. Шляхом аналізу цих факторів та з врахуванням думки сучасних науковців була спроба розробити комплекс заходів для покращення роботи держави у цій сфері.

Ключові слова: держава, соціальна держава, соціальна безпеки, функції держави.

Вступ. Вплив держави на забезпечення соціальної безпеки громадян є ключовим елементом сучасної державної політики, який визначає якість життя населення та рівень соціальної стабільності. Держава виконує численні функції, спрямовані на створення умов для забезпечення соціальної безпеки, зокрема через

законодавче регулювання, економічні інструменти, соціальну політику та інституційні механізми.

Соціальна політика надзвичайно важлива у соціальній державі, адже вона безпосередньо зачіпає інтереси людей, створює необхідні умови та можливості для задоволення найрізноманітніших потреб населення.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремим проблемам впливу держави на соціальну безпеку громадян були приділені праці наступних науковців: Н.Б. Болотіна, О.О. Давидюк, А.В. Квітка, А.Є. Краковська, Л.І. Мазуренко, В.В. Мацюкін, В. Шаповал та інші

Постановка завдання. Метою статті є аналіз ключових функцій держави, що вона здійснює задля забезпечення соціальної безпеки населення. Шляхом здійсненого аналізу було виокремлено основні напрямки роботи держави у соціальній сфері. Враховуючи сучасний стан соціальної безпеки були виявлені основні недоліки роботи державних інституцій у цій сфері, а також запропоновано ряд заходів, що зможе покращити роботу функцій держави.

Результати дослідження. Соціальний захист населення являється одним із аспектів реалізації соціальної політики країни. У будь-якій цивілізованій державі із встановленими ринковими відносинами, соціальне забезпечення посідає важливе місце у системі гарантій здійснення прав і свобод громадян. Переважна частина населення забезпечує себе виключно за допомогою заробітку. Проте працювати, здійснювати свою трудову функцію, людина може лише доти, доки вона здорова і працездатна.

У разі хвороби, каліцтва, а у жінки вагітності, працююче населення позбавляється працездатності, а отже й можливості забезпечувати себе та свою сім'ю. Більше того, працюючій особі часто загрожує небезпека безробіття, а у разі смерті годувальника сім'ї незабезпечена сім'я потрапляє в дуже важке матеріальне становище.

Таким чином частина населення країни регулярно зазнає негативного впливу ринку. У зв'язку з цим існує необхідність створення певних заходів щодо підтримки та розвитку слабо захищених верств населення з боку держави. Причому важливо відзначити, що громадяни України чекають допомоги від держави і саме на державу покладають відповідальність за реалізацію соціального захисту та проблеми, що виникають у даній сфері [9, с. 219].

У науковій літературі немає єдиного підходу до розкриття сутності соціальної безпеки. Соціальна безпека у вузькому розумінні асоціюється із соціальним забезпеченням і зводиться до функції держави з матеріального забезпечення верств населення, що найбільше потребують. О.О. Давидюк розглядає цю категорію у такому вигляді. Соціальна безпека передбачає забезпечення всього спектра людських цінностей, права і свободи, інтересів особистості, безпеки та гідності громадян [2]. Соціальна безпека має ряд взаємопов'язаних аспектів: демографічний, суспільно-політичний, економічний.

Соціальна безпека є складною системою, до складу якої як підсистеми входять:

- демографічна безпека;
- громадська безпека;
- соціально-економічна безпека.

Об'єктами соціальної безпеки є елементи соціальної системи, що визначають рівень та якість життя людей [5, с. 223-224].

Суб'єктами цієї системи є громадяни, суспільство, держава.

Соціальну безпеку можна трактувати, як:

- процес, а саме сукупність заходів щодо захисту цілей, ідеалів, цінностей та інтересів особистості, суспільства та держави у соціальній сфері;
- результат, тобто захищеність від загроз, здатних зруйнувати чи зумовити деградацію соціальної системи [8, с. 34-38].

При другому підході до розкриття сутності соціальної безпеки дане явище характеризується як стан стійкості соціальної системи, яка знаходиться в межах встановлених соціальних норм [6] і має можливість ефективно функціонувати та розвиватися під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз, зберігаючи свою структуру та основні якісні характеристики [10, с. 16].

У безкризових ситуаціях суспільство повинно мати можливість забезпечувати: стійкість функціонування системи соціального захисту; рівень та якість життя, що забезпечують як мінімум просте відтворення населення; рівень безробіття не нижче природного; безпечні умови праці; соціальне партнерство і так далі [3].

Для забезпечення соціальної безпеки необхідно своєчасно виявляти внутрішні та зовнішні загрози функціонування соціуму та реалізовувати заходи щодо протидії цим загрозам.

До внутрішніх загроз соціальної безпеки України можна віднести: поглиблення поляризації суспільства, в рамках якої відбувається виділення надбагатих та надбідних верств населення, постійне збільшення розриву в рівні доходів найбільш і найменш забезпечених громадян; поступове зникнення середнього класу, формування нової моделі соціальної структури, елементами якої є елітарний клас і основна маса населення; широке поширення різних форм девіантної поведінки (злочинність, соціальний паразитизм, бюрократизм, порушення етичних норм, алкоголізм, наркоманія, суїцид тощо); недостатній рівень соціальної мобільності населення, особливо молоді; поляризація регіонів країни за рівнем соціально-економічного розвитку; демографічні проблеми (депопуляція, старіння населення, високий рівень захворюваності населення, деградація інституту сім'ї, етнодемографічна структура населення); природогенні загрози, такі як зміна клімату (походження, потепління), забруднення навколишнього середовища, природні катаклізми (землетруси, повені, урагани, лісові пожеги) тощо [9, с.198-201].

До зовнішніх загроз соціальної безпеки України відносять: війна росії проти України, що, очевидно, несе у собі безліч негативних наслідків, інформаційна агресія, міграційні потоки та інше.

На думку В.В. Мацьокіна, основною характеристикою соціальної безпеки країни та її регіонів є соціальна напруженість, яка виявляється у різкому зростанні невдоволення людей, недовіри до органів державної влади, міжгрупових, міжетнічних та міжконфесійних конфліктів, тривожності [6].

Ми вважаємо, що забезпечення соціальної безпеки неможливе без розробки та реалізації ефективної соціальної політики.

Соціальна політика держави, що є, на наш погляд, одним із найважливіших інструментів забезпечення соціальної безпеки, базується на принципах: законності; соціальної справедливості; соціальної рівності; соціального партнерства; постійного підвищення рівня та якості життя населення; запобігання надзвичайним ситуаціям у житті суспільства та оперативного реагування у разі їх виникнення; опори на громадську думку [4].

Стратегічними цілями соціальної політики є:

1. Істотне поліпшення матеріального становища та умов життя населення.
2. Підвищення якості робочої сили та забезпечення її ефективної зайнятості.
3. Ефективне функціонування та розвиток сфер освіти, охорони здоров'я, культури та системи соціального захисту, забезпечення населення якісним житлом.
4. Нормалізація та покращення демографічної ситуації.
5. Розвиток соціальної інфраструктури [8, с. 34-38].

Для розробки та моніторингу реалізації соціальної політики необхідна науково обґрунтована система показників, що взаємопов'язана з системою показників соціальної безпеки.

До функцій державної соціальної політики входить: забезпечення соціальної безпеки та стійкості суспільства; забезпечення стійкості функціонування політичних інститутів держави; ефективний розподіл сукупного громадського продукту; підвищення рівня соціального захисту населення [1].

Однією з основних функцій держави у цьому контексті є створення та підтримка системи соціального захисту, адже система соціального захисту в Україні виконує важливу роль у забезпеченні базових потреб населення, зменшенні рівня бідності та підтримці соціальної стабільності. Проте, попри значні зусилля з боку держави, існує ряд викликів, які потребують вирішення для підвищення ефективності цієї системи.

Так, система соціального захисту включає кілька основних напрямів, зокрема пенсійне забезпечення, соціальну допомогу та соціальне страхування.

Однак система соціального захисту стикається з низкою викликів. Недостатнє фінансування є однією з головних проблем, що часто призводить до недостатнього рівня соціальних виплат. Проблеми з прозорістю та ефективністю використання коштів залишаються актуальними, що впливає на загальну ефективність системи. Більшість соціальних виплат не відповідають реальним потребам громадян, що призводить до низького рівня життя значної частини населення. Крім того, недостатній контроль за отриманням соціальної допомоги призводить до зловживань та невідповідного використання ресурсів [7, с. 192].

Перспективи та реформи, які мають на меті покращення системи соціального захисту в Україні, включають діджиталізацію, посилення адресності допомоги та залучення міжнародної допомоги. Впровадження електронних сервісів та цифрових платформ для надання соціальних послуг дозволяє підвищити прозорість та зручність системи. Посилення адресності соціальних виплат, тобто спрямування допомоги тим, хто дійсно її потребує, є одним з ключових напрямів реформи. Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Світовий банк, МВФ, ООН, для поліпшення соціального захисту населення.

У контексті функцій держави, щодо соціального захисту населення, то держава також активно впливає на ринок праці, забезпечуючи стабільність зайнятості та захист прав працівників. Це здійснюється через законодавче регулювання умов праці, мінімальної заробітної плати, охорони праці, а також через створення робочих місць у державному секторі та підтримку приватного бізнесу. Однією з ключових функцій держави у цій сфері є забезпечення стабільності зайнятості. Уряд України реалізує програми підтримки зайнятості, які спрямовані на створення нових робочих місць, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації працівників [3].

Наприклад, через Державну службу зайнятості здійснюються програми працевлаштування, організовуються навчальні курси та тренінги для безробітних, надається допомога у пошуку роботи.

В умовах сучасних викликів, особливо в контексті воєнних дій на сході країни, держава впроваджує спеціальні заходи для підтримки працівників, які постраждали від конфлікту. Це включає надання тимчасового житла, підтримку у працевлаштуванні, соціальну допомогу та інші види підтримки для внутрішньо переміщених осіб. Також важливою є допомога військовослужбовцям, які повертаються з фронту, та їх інтеграція у цивільне життя.

Охорона здоров'я є ще однією важливою сферою, де держава відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної безпеки. Держава фінансує та регулює систему охорони здоров'я, забезпечуючи доступність медичних послуг для всіх громадян. Це включає як первинну медико-санітарну допомогу, так і спеціалізовану медичну допомогу. Важливу роль відіграють програми профілактики та громадського здоров'я. Підвищення рівня медичної обізнаності населення, проведення кампаній з вакцинації, зокрема проти COVID-19, боротьба з поширенням інфекційних хвороб, а також програми з профілактики серцево-судинних захворювань, діабету та інших хронічних хвороб, сприяють зміцненню здоров'я нації та зниженню навантаження на систему охорони здоров'я [4].

В умовах війни держава також спрямовує зусилля на медичну допомогу постраждалим від воєнних дій. Це включає надання медичної допомоги пораненим, реабілітацію військовослужбовців та цивільних осіб, а також психологічну підтримку. Уряди міжнародних партнерів та неурядові організації активно підтримують ці ініціативи, надаючи гуманітарну допомогу та медичні ресурси. Здорове населення є основою економічного та соціального добробуту країни, тому держава приділяє велику увагу підтримці цієї сфери.

Освіта також є важливим аспектом соціальної безпеки, який знаходиться під контролем держави. Забезпечення доступу до якісної освіти для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи місця проживання, є важливим завданням державної політики. Освітні програми, що відповідають сучасним вимогам ринку праці, сприяють підвищенню кваліфікації населення та зменшенню рівня соціальної нерівності [5, с. 223-228].

Правова система та забезпечення громадського порядку є ще одним аспектом впливу держави на соціальну безпеку. Держава забезпечує захист прав і свобод громадян, запобігає злочинності та підтримує громадський порядок через діяльність правоохоронних органів та судової системи. Це створює безпечне середовище для проживання та розвитку громадян.

Висновки. Загалом, вплив держави на забезпечення соціальної безпеки громадян охоплює широкий спектр заходів і політик, спрямованих на створення стабільного та справедливого суспільства. Це включає соціальний захист, зайнятість, охорону здоров'я, освіту та правову систему. Через ці механізми держава забезпечує високий рівень соціальної безпеки, що є основою для сталого розвитку та добробуту суспільства.

Для подальшого розвитку в цій сфері необхідно впроваджувати комплексні та стратегічні заходи, які забезпечать ефективний захист та підтримку населення.

Посилення правової бази через удосконалення законодавства у сфері соціального захисту та забезпечення прав людини є необхідним для ефективного функціонування держави. Забезпечення ефективного виконання законів через відповідні державні інституції та механізми контролю допоможе знизити рівень правопорушень. Розробка чітких процедур та механізмів для захисту прав громадян у разі порушень сприятиме зміцненню правової держави.

Впровадження цих заходів сприятиме зміцненню соціальної безпеки в Україні, забезпечить захист та підтримку громадян у всіх сферах життя, а також сприятиме побудові стабільного та справедливого суспільства.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні: моногр. URL :<http://readbookz.com/book/173/5548.html>.
2. Давидюк О. О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системи показників URL : <http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com>.
3. Квітка А.В. Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf.
4. Краковська А. Є. Соціальні права людини і громадянина як визначальна детермінанта еволюції соціальної функції держави. URL : <http://stactionline.org.ua/pravo/65/9929-socialni-prava-lyudini-i-gromadyaninayak-viznachalna-determinanta-evolyuci%D1%97-i.html>.
5. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 71. С. 223-321.
6. Мацюк В. В. Право громадян України на достатній життєвий рівень., автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Харків, 2008.
7. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5.10.2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. 409 с.
8. Сиченко О. О. Соціальна безпека в системі національної безпеки держави. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2012. Т. 186. Вип. 174. С. 34-38.
9. Соціальна політика. За заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.
10. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави. *Право України*. 2004. № 5. С. 14-19.

References

1. Bolotina, N.B. (2005). Pravo sotsialnoho zakhystu: stanovlennia i rozvytok v Ukraini [The right to social protection: formation and development in Ukraine]. Kyiv : Znannia, 2005. 381 p. [in Ukrainian].
2. Davydiuk, O.O. (2006). Sotsialna bezpeka: problemy teoretychno analizu ta pobudovy systemy pokaznykiv [Social security: problems of theoretical analysis and construction of a system of indicators]. URL : <http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com>. [in Ukrainian].
3. Kvitka, A.V. (2015). Rol sotsialnoi polityky u rozvytku liudskoho potentsialu [The role of social policy in the development of human potential]. *Efektivna ekonomika*. issue 10. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/46.pdf. [in Ukrainian].
4. Krakovska, A.Ye. (2009). Sotsialni prava liudyny i hromadianyna yak vyznachalna determinanta evoliutsii sotsialnoi funktsii derzhavy [Social rights of a person and a citizen as a determining determinant of the evolution of the social function of the state]. URL : <http://stactionline.org.ua/pravo/65/9929-socialni-prava-lyudini-i-gromadyanina-yak-viznachalna-determinanta-evolyuci%D1%97-socialno%D1%97-funkcii%D1%97-derzhavi.html>. [in Ukrainian].

5. Mazurenko, L.I. (2022). Osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv: normatyvno-pravove zabezpechennia [The main principles of state policy in the field of social protection of military personnel: regulatory and legal support]. *Aktualni problemy polityky*. issue 71. pp. 223-321. [in Ukrainian].
6. Matsokin, V.V. (2008). Pravo hromadian Ukrainy na dostatnii zhyttievyyi riven [The right of citizens of Ukraine to a sufficient standard of living]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 221 p. [in Ukrainian].
7. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2000 r. [On state social standards and state social guarantees: Law of Ukraine dated October 5, 2000]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2000. № 48. 409 p. [in Ukrainian].
8. Sychenko, O.O. (2012). Sotsialna bezpeka v systemi natsionalnoi bezpeky derzhavy [Social security in the national security system of the state]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*. issue 174. pp. 34-38. [in Ukrainian].
9. Pichi, V.M., Turchyn, Ya.B. (red.). (2018). Sotsialna polityka [Social policy]. Lviv : Novyi svit, 318 p. [in Ukrainian].
10. Shapoval, V. (2004). Konstytutsiina katehoriia sotsialnoi derzhavy [Constitutional category of the social state]. *Pravo Ukrainy*. issue 5. pp. 14-19. [in Ukrainian].